

Растко Ђирић

ПАНГРАМИ

или

О БРЗОЈ ЛИСИЦИ И ЛЕЊОМ ПСУ

КЊИГА ДРУГА

До сада изашло:

СЛОВА КЕНТАУРИ / о лигатурама

Од истог аутора / Библиотека ПОУЧНИК:

СВОЈЕРУЧНИ ЗОО

АНАТОМИЈА СВАКОДНЕВНОГ ЖИВОТА

ПРИРУЧНИК ЗА ОДБРАНУ И ЗАШТИТУ

ОД АЛА И БАУКА

ПРИРУЧНИК ЗА ДОВИТЉИВО СПУТАВАЊЕ

ТЕЛЕФОНСКИ ВИЦЕВИ

НЕВИДЉИВЕ И СЛАБО ВИДЉИВЕ

ЖИВОТИЊСКЕ ВРСТЕ

ВИЛИНСКИ ШАХ

КРЦКАЛИЦА ЗА ПИНГ ПОНГ ЛОПТИЦЕ

МЕТА-ФОРЕ

Велико хвала господину ИВАНУ КЛАЈНУ

за преводе, исправке и коментаре.

Растко Ђирић

ПАНГРАМИ

или

О БРЗОЈ ЛИСИЦИ
И ЛЕЊОМ ПСУ

Rastko Ćirić

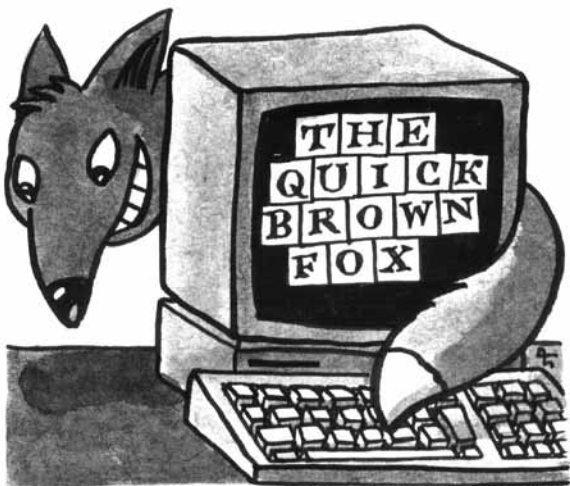
PANGRAMS

or

ABOUT THE QUICK FOX
AND A LAZY DOG

BALKAN PUBLIK, Beograd

ПАНГРАМ је
реченица која
садржи сва слова
алфабета.

ПАНГРАМ на грчком значи СВЕСЛОВНИ (pan = све + grámma = слово).

Рођењем штампе у 16. веку појавила се потреба за каталозима у којима би били представљени типови слова којима штампарија располаже. Поред алфабета штампана је и нека 'лажна' реченица да би се видело како та слова изгледају у књижном блоку. Требало је да буду присутна сва слова и да реченица буде што краћа, док значење није било нарочито важно.

Први 'лажни' текстови биле су реченице на латинском као што је почетак прве Цицеронове беседе против Каталине: 'Quousque tandem abutere' која је донекле могла да прикаже особине појединог писма, или једна дужа која је гласила:

• **Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit, diam nonnumy eiusmod tempor incididunt ut labore et dolo...*.**

Ова друга дуго је била стандардни текст типографских каталога, уз многе верзије и измене као што је додавање 'ing' или 'u'. Ова реченица је, према дужинама речи и њиховој 'равнотежи' била слична уобичајеним енглеским реченицама, а читаоца није оптерећивала значењем, већ је могао да се усредсреди на облике слова.

* Не баш благо испретурани делови Цицеронове етичке расправе 'De Finibus Bonorum et Malorum' написаног 45. године пре наше ере, који почиње са: **Neque porro quisquam est qui dolorem ipsum quia dolor sit amet, consectetur, adipisci velit...** (Нико не воли бол сам по себи, не тражи и не жели га само зато што је то бол). Многе речи су окрњене, а неке, као *adipiscing* и *попниту*, уопште и не личе на латинске.

Класични латински алфабет имао је 23 слова – није знао за Ј ни W, а V се користило и за самогласник U. У новије доба додато је слово U, тако да данас латински пишемо алфабетом од 24 слова.

ИДЕАЛНА РЕЧЕНИЦА

Могоа бих да се опкладим 'на невиђено' да било који роман садржи сва слова алфабета. Ево, на пример, једне свесловне реченице из типографских каталога:

♣ **In the vocation of typesetting, dexterity can be gained by means of quiet, judicious and zealous work.**

Има везе са штампарством, али нимало није економична – састављена је од чак 83 слова!

Међутим, панграм је игра с речима, и циљ је да се склопи што краћа реченица, наравно, под условом да има смисао.

На енглеском језику релативно је лако да се начини разумљив панграм када се искористи 30 или више слова, што се може видети на следећим класичним примерима:

• THE QUICK BROWN FOX JUMPS
OVER A LAZY DOG. (33)

(Брза смеђа лисица прескаче лењог пса.)

• PACK MY BOX WITH FIVE DOZEN
LIQUOR JUGS. (32)

(Упакуј пет тучета бокала у моју кутију.)

• THE FIVE BOXING WIZARDS JUMP
QUICKLY. (31)

(Пет чаробњака-боксера брзо скачу.)

• HOW QUICKLY DAFT JUMPING
ZEBRAS VEX. (30)

(Како брзо шашаве скакутаве зебре
досаде.)

Међутим, када број слова падне испод тридесет, постаје ужасно тешко да се склопи разумљива реченица. Постоји једва десет двадесетшестословних панграма на енглеском, дакле реченица у којима се слова латинице појављују само једампут, али се сматрају прилично несавршеним, јер им

недостаје очигледно значење, па их је тешко запамтити. Ове реченице најчешће личе на вештичје мрмљање или још недешифроване поруке из свемира, и то зато што се ослањају на словне ребусе које сакупљају само састављачи укрштених речи или играчи скребла, као и због коришћења необичних хебрејских или велшких речи као што је cwm (чита се кум, а значи: зделаста планинска удолина). Ево једног типичног 26-словног панграма:

• VEXT CWM FLY ZING JABS KURD QORN.

Ово значи отприлике: »Узнеми-рена мува у планинској удолини, крештаво зујећи, боцка деветнаесто слово хебрејског алфабета које је написао Курд«. Као што рекох, необично је тешко склопити смислени панграм од 26 слова. И још неколико преузетих из »Оксфордског водича за игре речима«:

• Nth black fjords vex Qum gyp wiz.
(Ен-ти црни фјордови досађују чаробњаку-варалици из Кама (град у Ирану).

• Quartz glyph job vex'd cwm finks. (Дубљење жљебова у кварцу досађивало је достављачима из удолине.)

• J. Q. Schwartz flung V. D. Pike my box. (Ј. К. Шварц бацио је В. Д. Пајку моју кутију.)

• V quiz drag-nymphs blew сох, J. F. K.
(Веома безобразан панграм: Нимфетрансвестити из 5. квиза по...иле су к...еве, председнице Кенеди)

• Blowzy night-frumps vex'd Jack Q. (Разбарушене ноћне фрајле досађивале су Цеку К.)

На последњим примерима видимо мале »преваре« састављача – од преосталих слова начине иницијале да би тако разрешили панграм. У претпоследњем, састављач се досетио да искористи и римске бројеве (V).

Најновији минимални панграм лута Интернетом под насловом 'Perfect Pangram'. На тој адреси налази се реченица која гласи: ♣ MR. JOCK, T.V. QUIZ PH. D., BAGS FEW LYNX. Ради се о г. Џоку, доктору за ТВ квизове, који трпа у цак неколико крзна од риса.

Ево избора краћих енглеских панграма за вашу забаву и проучавање:

♣ Brick quiz whangs jumpy veldt fox. (27)
(Питалица са циглама треснула је на скакутаву јужноафричку лисицу.)

♣ Waltz, nymph, for quick jigs vex bud. (28)
(Плеши валцер, нимфо, јер брзе поскочице сметају пупољку.)

♣ Blowzy frights vex, and jump quick. (28)
(Аљкава страшила сметају и брзо скачу.)

♣ Quick zephyrs blow, vexing daft Jim. (29)
(Брзи поветарци дувају, досађујући шашавом Џиму.)

♣ Boys of quartz duck phlegm, vow jinx.

(29) (Дечаци од кварца склањају се од плувачке, заклинају се да ће /некоме/ избаксузирати.)

♣ Foxu nymphs grab quick-jived waltz. (29)
(Привлачне нимфе посежу за брзим цез-валцером.)

♣ Judges vomit; few quiz pharynx block. (30)
(Судије повраћају; неколико заго-нетних ждрела блокирано)

♣ Jackdaws love my big sphinx of quartz. (31)
(Чавке воле моју велику сфингу од кварца.)

♣ Quick waxy bugs jump the frozen veldt. (31)
(Брзе воштане бубе скачу на замрзнути јужноафрички пашњак.)

♣ Quivering hawk expectorates boozy mad jellyfish. (42)
(Уздрхтали соко искашљава пијану бесну медузу.)

♣ Sixty zippers were quickly picked from the woven jute bag. (48)

(Шездесет рајсфершлуса брзо је покупљено из ткане јутане вреће.)

» Crazy Fredericka bought many very exquisite opal jewels. (48)

(Луда Фредерика купила је много баш изврских драгуља од опала.)

» How razorback-jumping frogs can level six piqued gymnasts! (49) (Како жабе које скачу по китовима могу да уравнотеже шест увређених гимнастичара!)

» Mix Zapf with Veljovic and get quirky Beziers. (38) Овај панграм ће подједнако одушевити и родољубе и познаваоце типографије. За оне који не знају, »Zapf« је тип слова назван по аутору, чувеном немачком дизајнеру слова Херману Цафу, док је »ITC Veljovic« писмо које је пројектовао наш, у свету не мање познат, Јовица Вељовић. »Безијерове линије« су оптималне криве које се користе при компјутерском дефинисању облика слова. Дакле, »помешајте Цаф и Вељовић и добићете чудновате Безијерове линије.«

**THE QUICK
BROWN FOX
JUMPS OVER
A LAZY DOG**

НА РАЗНИМ ЈЕЗИЦИМА

Ево и неколико француских панграма, од којих је први њихов најкраћи. (Иначе, приметно је присуство вискија у француским панграмима):

♣ Whisky vert: jugez cinq fox d'aplomb. (29)

(Реч по реч, може значити само: »Зелени виски: оцените пет фокстеријера усправно.«, али смисла нема па нема.)

♣ Portez ce vieux whisky au juge blond qui fume. (37) (Однеси овај стари виски плавом судији који пуши.)

♣ Moi, je veux quinze clubs a golf et du whisky pur. (38, Col. G. L. Sicherman)

(Ја желим петнаест штапова за голф и нешто чистог вискија.)

♣ Voyez le brick géant que j'examine près du wharf. (39) (Погледајте циновски једрењак који испитујем близу кеја.)

♣ Zoë, grande fille, veut que je boive ce

whisky, mais je ne veux pas. (51)

(Зое, велика ћерка, хоће да пијем овај ви-ски, али ја не желим.)

• Monsieur Jack, vous dactylographiez bien, mieux que votre ami Wholf. (56)

(Господине Џек, ви куцате добро, боље него ваш пријатељ Вулф.)

Неколико немачких:

• Zwei Boxkämpfer jagen Eva quer durch Sylt. (35)

(Два боксера прогањају Еву кроз све путеве Силта.)

• Zwölf Boxkämpfer jagen Victor quer über den großen Sylter Deich. (53, проширена верзија, са словима ß и ü.)

(Дванаест боксера јуре Виктора преко великог Силтског насипа.)

• Franz jagt im komplett verwahrlosten Taxi quer durch Bayern.

(Франц јурца по Баварској у тотално запуштеном таксију.)

И избор од три холандска:

• Och, zwak vormpje blijft exquis ding! (30)
(Ух, слаб облик остаје изврсна ствар!)

• Sexy qua lijf, doch bang voor het zwem-
rak. (33) Отприлике значи: »Секси тело,
али се плаши за купаће костиме«.

• Zweedse ex-VIP, behoorlijk gek op
quantumfysica. (40)

(Шведска бивша VIP/*very important person-
ality* – веома важна особа/, прилично је
залуђена квантном физиком.) Сва три
примера укључују холандску лигатуру
'иј'.

Кажу да је много лакше констру-
исати панграм на јапанском језику, јер
сваки јапански словни знак садржи
самогласнике. Јапанске панграмске
песме настале су пре више од хиљаду
година. На Интернету можете пронаћи
стотинак панграмских песама Акире
Окицуа ('Perfect Pangram's Desk').

Ево и једног модерног панграма на латинском: ♣ Gaza frequens Libycos duxit Karthagos triumphos. («Обилно благо водило је Либијце у тријумф над Картагињанима», аутор Цим Ридс)

БРЗА ЛИЈА

Најпознатија и најчешће коришћена енглеска »свесловна« реченица сигурно је

♣ THE QUICK BROWN FOX JUMPS OVER A LAZY DOG (Брза смеђа лисица прескаче лењог пса). Покушао сам да преведем ову чувену реченицу на српски језик, али тако да садржи сва ћирилична слова, што није било лако, и она, ево, гласи овако:

♣ БРЗА ВИЖЉАСТА ЛИЈА ХОЋЕ ДА БИПИ ПРЕКО ЊУШКЕ ФЛЕГМАТИЧНОГ ЦУКЦА.

Наравно, ова реченица је, пошто је у питању превод уз »строге посебне околности«, много мање економична од оригиналне, која има 33 од 26 слова, док је у овој потрошено чак 53 од 30 различитих слова, али уз само једну реч више.

Што се тиче српског језика, ствар је сложенија него у енглеском. Потребан је већи број слова (30), да се склопи идеалан панграм и, колико ја знам, још не постоји ни један пример »савршене ћириличне реченице« која би се састојала само од 30 различитих слова.

»ЗАБАВНИКОВ« КОНКУРС

Панграме, иако тада нисам знао да се тако зову, први пут сам срео 1984. године, када је »Политикин Забавник« (тада је В. Б. Виџ био главни уредник) расписао конкурс за »Реченицу од најмање слова«. Првобитна правила игре

била су да се сугласници у таквој (наравно, смисленој) реченици смеју појавити само по једанпут, а самогласници још толико пута да број слова не пређе 35. Кад је конкурс закључен, показало се да су захтеви били сувише оптимистички: првонаграђена реченица имала је 52 слова (више се ценила поетичност него дужина), а реченица са најмање слова на конкурс садржала је тек 44 слова! Ево избора реченица са »Забавниковог« конкурса:

• (I награда): Фијуче ветар у шибљу, леди пасаже и куће иза њих и гунђа у оцацима. (52 / Вера Гавриловић, Лешница)

• (II награда): Вук Његошу: »Не ломи цабе перо, дођи тићу, чије се фаце зажелех« (48/ Гордана Лекић, Стара Пазова)

• (III награда): Ницо, чежњиво гледаш фотељу, а Ђура и Мика хоће позицију

- себи. (49/ Будимир Пуљаревић, Земун)
- Лјуди, јазавац Џеф трчи по шуми гло-
ћући неко сухо жбуње. (44 слова– нај-
краћа на конкурс/ Стефан Симић,
Београд)
 - Лјубави, Олга, хајде поћи у Фуци и чут
ћеш њежну музику срца. (46/ С. Васић)
 - Боја ваше хаљине, госпођице Џафић,
тражи да за њу кулучим. (46/ Н. Кузма-
новић)
 - Хаџи Ђера је заћутао и бацио чежњив
поглед на шољу с кафом. (47/ М. Јова-
новић)
 - Џабе се зец по Хомољу шуња, чувар
Јожеф лако ће и ту да га нађе. (48/ И.
Мишулић)
 - Оџачар Филип шаље осмехе туђој жени,
а његова кућа без деце. (48/ П. Новаковић)
 - Бутић Ђуро из Фоче има пун џак идеја о
слагању ваших жељница. (48/ А. Пара-
мински)
 - Џајић одскочи у аут и избеже ђон халфа

Пецеља и његов шамар. (48/Н. Здравковић)

• Пламте оцаци фабрика а чађаве гује се из њих дижу и шаљу ноћ. (48/С. Нанић)

• Ајшо, лепото и чежњо, за љубав срца мога, дођи у Хаџиће на кафу. (48/ С. Р. Петровић)

• Хучи шума, а иза жутог цбуна и пања ђак у цвећу деље сеји фрулу. (49/Ж. Дакковић)

• Фића и Цо пишу, а Божа уђе и уз њих чита: »Ум царује а снага кладе ваља.« (52 / М. Баласан)

• Гоци и Јаћиму из Бање Ковиљаче, флаша цина и жеђ падаху у исту уру. (52/ М. Арсенијевић)

• Цаба што Феђа чупа за косу Миљу, она јури Живу, али њега хоће и Даца. (52/Ж. Пинтарић)

• Док је Фехим у ципу журно љубио Загу Чађевић, Циле се ушуњао у ауто. (53/Д. Живковић)

• Фијуче кошава над оцацима а Иља у

гуњу журећи уђе у суху и топлу избу.
(55/ Б. Делић)

Једна лепа реченица стигла је и из Словеније и гласи:

• Ob hišici se vije fižol, ki ga pa tudi uniči mraz. (Око кућице се налази пасуљ који такође бива уништен мразом/ аутор Вида Бертонцел). Ова реченица има само 38 слова, међутим словеначко писмо има 20 сугласника и 5 самогласника. Пропорционално, та реченица одговара некој ћириличној од око 45 слова.

Првонаграђена реченица је била веома поетична, друга прилично родољубива, а трећа сасвим актуелна, али број слова у реченицама није се много примакао фантастичном задатом броју од 35, а камоли идеалном броју 30. Ја сам тада, морам да признам, такође послао пар реченица на конкурс, и то

под именима разне деце из комшилуга,
али тада нису биле објављене:

• Лљубичасти јез из фиоке хоће да пец-
не рђавог миша Цоњала. (46)

• Цокеј Гаца диже пали фењер и махав-
ши зађе у љубичасту ноћ. (47)

• Лљубазни фењерџија чађавог лица
хоће да ми покаже штос. (45)

• Г. Ђока Жутић из Доње Шљиве цабе
спаја реченицу – фали му »х«. (45)

• Реците жељу и биће – мађија цинов-
ског духа из флаше почиње. (47)

Други »Забавников« конкурс био је рас-
писан следеће, 1985. године, а победила
је само једна реченица из Словеније:

• Pri Jakcu bom uzel šest čudežnih fig. (30)
(Код Јакца ћу узети шест чудесних смо-
кава / аутор Петар Томец из Нове Гори-
це). Ова реченица пропорционално
одговара ћириличној од 36 слова.

У СУСРЕТ ИДЕАЛНОМ БИРИЛИЧНОМ ПАНГРАМУ

Три фине надреалистичке реченице добио сам од Бранка Милићевића званог Коцкица: он их је склопио, не знајући ни за панграме ни за конкурс »Политикиног Забавника«, неоптерећен правилима и без икаквих литерарних амбиција – само да би вежбао слепо куцање на писаћој машини.

Најомена: фале слова љ, њ и џ, ѿошћо не ѿосћоје на лајћиничној машини:

- Важи, не богоради; плаћај цех за смеђу чешку ћуфту.
- Груби, а фини, долазаху ћацима снежним нечујним шушкавим путићем.
- Е.Р.Ц. за сад уопште није омогућио количину фришког ђеврека и хлеба.
(Е.Р.Ц = Елекѿронски рачунарски ценћар)

Више од десет година после конкурса дошао сам до неколико правих

свесловних реченица нашег познатог језикословца Ивана Клајна (из 1992) у којима су последње две реченице краће од најкраће из »Забавниковог« конкурса:

• Боже, центлмени осећају физичко гађење од прљавих шољица! (48)

• Дочепаше њега јака шефица, вођена љутом срџбом злих жена. (48)

• Пази, гецо, брже однеси шефу тај ђавољи чек: њим плаћа цех. (45)

• Фине цукце озлеђује бич: одгој их пажњом, стрпљивошћу. (44)

• Замишљао би кафецију влажних прстића, црњег од чађи. (43)

• Баче, уштеду плаћај жаљењем због циновских цифара. (42)

Васпитан на бајкама и романтичним романима, убеђивао сам себе да идеална реченица ипак постоји, и да ће ми се једног дана, као упорном алхемичару одједном само појавити на папиру. Исе-

као сам од картона тридесет квадратића и написао на њима тридесет слова, док је десетак празних квадратића замењивало додатне самогласнике. Наставивши да упорно комбинујем речи и слова дошао сам, мало по мало, до прилично доброг броја 34:

- Цикљаће жалфија између тог бусења и пешчаних двораца. (45)
- Зашто гђа Хаџић лечи живце: њена љубав пред фијаском? (43)
- Јеж хоће пецкањем да вређа љубичастог цина из флаше. (43)
- Цеј, љубичаст зец, лаже: гађаће одмах поквашен фењер. (42)
- Плашљив зец хоће јефтину дињу; грожђе искамчи цабе. (42)
- Цак је пун жица: чућеш тад свађу због ломљења харфе. (41)
- Чуј, цукац Флоп без даха с гађењем жваће стршљена. (41)
- Ох, задњи шраф на ципу слаб: муж гђе Цвијић љут кочи. (40)

- Шеф цабе звиждуће: млађи хрт јаче кљуца њеног пса. (40)
- Одбациће кавгација плаштом чађ у жељезни фењер. (40)
- Дебљи кројач: згужвах смеђ филц у тањушни цепић. (39)
- Цо, згужваћеш тихо смеђ филц најдебље крпењаче. (39)
- Штеф, баких сломљен дечји зврк у цеп гђе Жуњић. (37)
- ДЕБЉОЈ ЗГУЖВАХ СМЕЂ ФИЛЦ – ЊЕН ШКРТ ЦЕПЧИЋ. (34)

Ова последња за сада је најкраћа свесловна ћирилична реченица, ако се изузме шаљива реченица пунолетног панграмисте Зорана Стаменковића:

- КО СУ МАЛОЛЕТНИЦИ: Њ. П, Б. В, Ж. Ђ, З. Ј, Љ. Ш, Р. Ђ, Ф. Г, Х. Ч, Д. Џ? (33)

Што је реченица краћа, све више тежи да личи на ону са Мувом Која Боцка Хебрејско Слово. Кад се зађе у

реченице испод чедрдесет слова, главну улогу имају речи које састоје скоро само од сугласника. Помаже ако се направи мали списак таквих речи – при избацивању или мењању самогласника током комбиновања треба бити спреман да се промене целе речи а тиме и смисао реченице. Ако прво упослите оне ређе сугласнике као што су цхфђ жњљ... остали се лакше комбинују. При крају је обично најтеже – увек остане пар глупих слова која нигде не могу да се ћушну.

ЧЕМУ ПАНГРАМ СЛУЖИ

У доба »Забавниковог« конкурса, чинило ми се да је то само забавна енигматска игра. Међутим, касније сам схватио да су »свесловне« реченице веома корисне и употребљиве у свим приликама где је потребно приказати изглед

свих слова алфабета или испробати тастатуру писаће машине, компјутера или да се телепринтер, пре него што се стави у погон, испита да ли му раде сва слова. Била би то, вероватно, крунска реченица у сваком буквару. Убеђен сам да нам је заиста потребна једна лепа реченица као она чувена енглеска са Брзом Лијом и Лењим Псом, коју би сви прихватили и користили.

Такође занимљиво и корисно било би склопити реченицу за каталоге слова, а таква не постоји ни на енглеском језику, која садржи и све знаке интерпункције односно сва акцентована слова, а у латиници која има и стандардне лигатуре (спојена слова).

Дакле, још увек немамо ни један **ИДЕАЛНИ БИРИЛИЧНИ ПАНГРАМ**. Можда се може начинити уз помоћ компјутера. На Интернету могу се пронаћи и готови програми које само треба при-

лагодити нашим словним стандардима. Ако се испостави да је овај задатак немогућ, односно да оваква реченица не постоји, треба смислити што лепшу а што краћу реченицу која садржи сва ћирилична слова.

Да вас подсетим: ћирилица има тридесет слова и то су:

**А Б В Г Д Ђ Е Ж З И Ј К Л Љ М
Н Њ О П Р С Т Ћ У Ф Х Ц Ч Ш.**

POST SCRIPTUM

Тек што сам завршио овај текст, крајем 1997, јавио ми се телефоном горепоменути Бранко Коцкица и саопштио ми да је успео да склопи савршен ћирилични панграм. Он гласи:

• АЗБУЧНИ РЕСТО: ВГД ЂМЊ КЛПЋЖЉ
Ј ФХЦ ЦШ.

Надам се да ће ова шаљива реченица бити претеча свих осталих идеалних панграма на нашем језику!

ИЗВОРИ

- Augustus de Morgan: BUDGET OF PARADOXES, 1872.
Tony Augarde: THE OXFORD GUIDE TO WORD GAMES, Guild Publishing, Лондон, 1984
Merriam: WEBSTER'S NINTH NEW COLLEGIATE DICTIONARY, 1986
Paul Hellweg: BOOK OF INTRIGUING WORDS, Wordsworth Reference, Лондон, 1993, стр.152
ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК (два конкурса, 1984 и 1985)
»Ова игра је нова и зове се употреби сва слова« (1709, 28. 9. 1984, стр. 7); »Наградна игра 'сва слова'« (1717, 23. 11. 1984, стр. 3); »Пун цаk реченица« (1718, 30. 11. 1984, стр. 3); »Цео роман – једна реченица« (1719, 7. 12. 1984, стр. 44); »Најбоље плаћени писци света« (1720, 14. 12. 1984, стр. 3); »Реченица од најмање слова« (1725, 18. 1. 1985, стр. 3); »Реченица од најмање слова« (1735, 29. 3. 1985, стр. 44)
Растко Ђирић: ПАНГРАМИ ЛУТАЈУ ИНТЕРНЕТОМ,
Политикин Забавник 2411, 24. 4. 1998, стр. 38-40

Интернет адресе:

- <http://kith.org/logos/words/lower3/aaalphabets2.html>
<http://www-oss.fnal.gov/~baisley/pangram.html>
<http://www.cs.indiana.edu/hyplan/tanaka/GEB/pangram.txt>
http://fun-with-words.com/pang_example.html
http://fun-with-words.com/pang_history.html
<http://www.tardis.ed.ac.uk/~ajcd/type/pangram.html>
<http://www3.mistral.co.uk/pipes/pangram.html>
<http://byrneweb.com/ben/alphabentences.html>
<http://www1.odn.ne.jp/~cal89250/HTML/sakuhi.html>
<http://www.navy.com/pdds/pangram.html>
<http://twinge.ncsa.uiuc.edu/tableof/mrjock.html>
<http://xent.w3.org/FoRK-archive/summer96/0298.html>
<http://homepages.enterprise.net/pdds/pangram.html>
<http://xraysgi.ims.uconn.edu:8080/rpa-output/language/english/sentences/pangram.s>

ПАНГРАМ

је реченица која
садржи сва слова
алфабета.